
GLOBALIZATION, DEMOCRATIZATION AND DEVELOPMENT – EUROPEAN AND JAPANESE VIEWS OF CHANGE IN SOUTH EAST EUROPE, ur. Vojmir Franičević i Hiroshi Kimura, 2003, Masmedia, Zagreb i The Vienna Institute for International Economic Studies, Beč, 528 str.

Prikaz*

U svijetu se gotovo svaki dan objavi članak ili izađe knjiga o problemima ekonomske i političke tranzicije bivših socijalističkih zemalja. Ipak, gotovo nije ni bilo trajnije- ga ili sustavnijega zajedničkog rada stručnjaka s obje strane nevidljivoga, ali još uvijek vrlo čvrstoga *tranzicijskog* zida. Pogotovo zato treba istaknuti vrlo uspješnu suradnju europskih i japanskih analitičara u razmatranju razvojnih i političkih problema u jugoistočnoj Europi. Spomenuti se znanstvenici već nekoliko godina redovito sastaju, a 2002. održali su i međunarodnu konferenciju u Zagrebu. Radove s te konferencije uredili su Vojmir Franičević i Hiroshi Kimura te ih tiskali u knjizi *Globalization, Democratization and Development – European and Japanese Views of Change in South East Europe* (Globalizacija, demokratizacija i razvoj – europska i japanska viđenja promjena u jugoistočnoj Europi). Štivo sadržava 30 odabranih radova s konferencije podijeljenih u tri cjeline: globalizacija i integracija, politike postsocijalističke tranzicije te ekonomski rast i razvoj. Pokušat ćemo se osvrnuti na one priloge koje ocjenjujemo najvažnijima ili najzanimljivijim čitateljima časopisa.

Kako smo naveli, prvi dio knjige čine radovi posvećeni ponajviše utjecaju globalizacije i integracije na nacionalnu državu. **Hiroshi Kimura** ističe da je nacionalna država pod velikim pritiskom globalizacije, ali vjeruje da se ipak može očekivati daljnje jačanje međunarodne ekonomske i političke suradnje, kao i opstanak nacionalnih država u tom procesu. **Daniel Daianu** objašnjava da u ostvarivanju i očuvanju gospodarskoga i društvenog razvoja presudnu ulogu imaju snažne i samostalne institucije, koje se, nažalost, ne mogu poput nove tehnologije *uvesti* iz inozemstva nego ih treba razviti domaćim snagama. **Tsuneaki Sato** upozorava na određenu zaslijepljenost pitanjima vlasništva i slijedom toga na brze i/ili nedovoljno pripremljene privatizacije predlagane za tranzicijske zemlje. Iskustva su pokazala da je dobro oblikovana i pozorno pripremljena privatizacija – koja, naravno, zahtijeva određeno vrijeme – mnogo bolje jamstvo postupnom restrukturiranju i transformaciji gospodarstva te preduvjet ostvarivanju trajnog razvoja.

* Primitljeno (*Received*): 7.3.2004.

Prihvaćeno (*Accepted*): 21.4.2004.

Jože Mencinger uspoređuje povijesne prilike i političke nužnosti europskih integracija s ekonomskom stvarnošću. Iako se može činiti posve neumjesnom usporedba EU-a i bivše Jugoslavije, ipak postoje dosta velike sličnosti među navedenim pojavama. Stabilnost bivše Jugoslavije bila je utemeljena na stvaranju koalicija raspodjele, nepoštovanju i iskrivljavanju vlastitih pravila, te stalnog osnivanja novih ustanova i povećanja birokracije. Sadašnji problemi u odnosima EU-a i zemalja srednje i istočne Europe (SIE), navodi **Milica Uvalić**, ne mogu se spoznati ako se posebno ne istraže i ne shvate nedostaci dugoročne strategije, različiti odnos EU-a prema tranzicijskim zemljama, nepovoljan odabir uvedenih političkih instrumenata te neodgovarajuća upotreba raspoloživih financijskih sredstava (koja su češće bila usmjeravana za humanitarne potrebe nego za razvojne ciljeve).

Slavo Radošević smatra da zemljama SIE-a ozbiljno nedostaje marketinških, financijskih i organizacijskih znanja, ne postoje integracijski proizvodni sustavi i slabe su mogućnosti izgradnje organizacijsko-proizvodnih mreža na razini tvrtke. Tako je nužno znatno poboljšati menadžersko-funkcijske sposobnosti, pospješiti sposobnosti povezivanja gospodarskih subjekata te ostvarivanja složenijih proizvoda.

Iz prvog djela knjige možemo ukratko istaknuti da tranzicijske zemlje moraju naći model kapitalizma koji najbolje odgovara njihovim povijesnim i kulturološkim uvjetima (Sato). Treba se zalagati za ubrzanje zasad slabe regionalne suradnje (Uvalić), odnosno jačati funkciju financija, marketinga te istraživanja i razvoja, koje u socijalističkim tvrtkama nikada nisu bile razvijene (Radošević).

Idući dio knjige, posvećen politici postsocijalističke tranzicije, započinje prilogom **Rudolfa Rizmana** o teorijskom objašnjenju demokratskih promjena. To je još važnije zato što su istraživanja nedvojbeno pokazala da zemlje više demokratske razine ostvaruju bolji društveno-gospodarski razvoj od autoritarnih država. **Tsuneo Morita** na primjeru Mađarske objašnjava kako je socijalizam ideološki bio krajnje moralan, a socijalistička su društva u stvarnosti bila posve nemoralna i nesklona poštovanju zakona. Stoga se ne treba čuditi mnogim neetičkim transakcijama – posebice u privatizaciji – u bivšim socijalističkim zemljama. **Geoffrey Pridham** uspoređuje različito prihvaćanje i primjenu europskih standarda demokracije u dvije potencijalne članice EU-a, Slovačkoj i Rumunjskoj, te upozorava na opasnost preoptimističnih očekivanja od utjecaja integracijskih procesa na demokratizaciju.

O iskustvima lokalnih tijela vlasti na primjeru Hrvatske piše **Shinichi Ishida**. U posljednjih se nekoliko godina očituje jačanje regionalnih pokreta i decentralizacija, što bi trebalo pomoći i učinkovitijem pružanju javnih usluga i zadovoljavanju lokalnih potreba, ali i ispunjavanju zahtjeva EU-a. **Mamoru Sadakata** piše da je bivša Jugoslavija nekada imala pozitivnu ulogu mosta između Zapada i Istoka, pokretača nesvrstanosti te nositelja tržišnih reformi u socijalistički sustav, ali je njezina nedavna povijest uvjetovala da je ona postala sinonim za etničke konflikte i ratne strahote. **Taro Tsukimura** podsjeća da, nažalost, diljem svijeta postoji mnogo ratnih sukoba, ali su oni na području bivše Jugoslavije privukli mnogo veću pozornost svijeta zato što se to zbivalo u *civiliziranoj* Europi, za koju se vjerovalo da će uživati u trajnom miru. O nedavnim groznim zbivanjima u Bosni i poukama iz njih piše **Džemal Sokolović**, koji vjeruje da je među-

narodna zajednica nametnula *oktroiranu* demokraciju, a bilo bi mnogo bolje da je nametnula *oktroiranu* vladavinu prava jer se sadašnjim očuvanjem postojećeg stanja gotovo nagrađuju agresori.

Iz tog dijela knjige možemo spoznati da u razmatranju razvoja svake zemlje treba voditi brigu o njezinim posebnim okolnostima i odrednicama (Rizman), pri čemu su im ipak zajednička ostavština rasprostranjene pljačke i korupcije (Morita). To je još izrazitiije zato što je privatizacija državnih tvrtki rijetka prilika tehnokratima na svim razinama vlasti da *kapitaliziraju* svoj položaj (Hayashi). Stoga je u tranzicijskim zemljama potrebna stalna i sustavna izgradnja vladavine prava, samostalnih i stručnih sudova te poštovanje ljudskih prava i zaštita manjina, a zasad sve to često izostaje (Pridham).

Treći dio knjige obuhvaća 11 radova o ekonomskom rastu i razvoju. **Vladimir Gligorov** istražuje moguća rješenja problema gospodarstava balkanskih zemalja. U većini tih zemalja važnu su ulogu odigrali MFU-i, koji su se zalagali za što brže ostvarivanje makroekonomske stabilnosti, što je često ometalo postizanje dugoročnoga gospodarskog razvoja i zapostavljalo pitanja demokratizacije. **Gábor Hunya** piše da su najvažnije odrednice (ne)ostvarenih stranih ulaganja prije svega ovisnost o prijašnjem putu (*path dependence*) odnosno nepoštovanje tržišnih zakonitosti u prijašnjim sustavima. **Will Bartlett** istraživao je zapreke većeg razvoja malih i srednjih tvrtki u više zemalja te zaključio da brže rastu male i nove tvrtke nego velike i one koje dulje vrijeme posluju. Slijedom važnosti bankarskog sustava u pružanju dostupnih i povoljnih financijskih programa kreditiranja, dva rada u knjizi govore o napretku u djelovanju poslovnih banaka (**Josef Pöschl**) i učincima ulaska stranih banaka u tranzicijske zemlje (**Evan Kraft**).

Milan Vodopivec piše o nefleksibilnosti tržišta rada u BiH te navodi da je jedan od najvažnijih razloga njegova neuspjeha sustav utvrđivanja nadnica, koji je izuzetno formaliziran, strukturaliziran i strog. Time se smanjuje mobilnost radnika, ugrožava stvaranje radnih mjesta te otežava prijelaz iz neslužbenoga u službeno gospodarstvo. **Katarina Ott** izlaže rezultate istraživanja o opsegu i obilježjima neslužbenoga gospodarstva te upozorava na potrebu veće usmjerenosti na uklanjanje uzroka, a ne na kažnjavanje posljedica neslužbenoga gospodarstva.

Ivo Bičanić upozorava na znatno gospodarsko zaostajanje tranzicijskih zemalja SIE-a. To područje sigurno nije homogeno, vrlo je niska razina ekonomske integracije – pojačana i posljedicama nedavnih ratnih zbivanja – a slabe su i međusobne političke veze, tako da se svaka zemlja pojedinačno nastoji približiti EU-u. **Vojmir Franičević** objašnjava da su tranzicijske države često smatrane *prevelikima*, previše naklonjenima paternalizmu i često podložnima korupciji. Sve to izravna je prijetnja razvoju privatnog sektora koji treba biti nositelj razvoja.

Iz trećeg dijela knjige možemo istaknuti jasnu pozitivnu povezanost stranih izravnih ulaganja, strukturalnih promjena gospodarstva i ekonomskog rasta (Hunya). U gospodarskom razvoju sve veće značenje dobivaju male i srednje tvrtke, pri čemu su financijske zapreke – nemogućnost povoljnog kreditiranja – važnije od institucionalnih odrednica (prevelikog birokratiziranja) i poreznog tereta (Bartlett). Strani vlasnici mogu osobito mnogo značiti u stabiliziranju i povećanju djelotvornosti bankarskog sustava – *kr-*

votoka suvremenoga gospodarstva (Kraft). Ostvarenje gospodarskog razvoja – pogotovo zemalja u tranziciji – izuzetno je složeno i ne postoje jednoznačne mjere koje jamče uspjeh (Bičanić i Franičević).

Posebno je pohvalan multidisciplinarni pristup u analizama te nastojanje da se komparativnom analizom nađu i predlože najbolja iskustva i mogućnosti njihove šire primjene. Ne treba čuditi što se ne nude *gotova rješenja* već se sustavno izlažu argumentirane kritike pojednostavnjenog pristupa gospodarskom i društvenom razvoju što ga često zastupaju međunarodne financijske ustanove. Autori su svojim priložima i različitim stajalištima vrlo jasno osvijetlili razmatranu problematiku globalizacije, demokratizacije i gospodarskog razvoja, a urednici su odabirom radova, korisnim uvodom te imenskim i predmetnim kazalom još više olakšali čitanje knjige.

Predrag Bejaković